

Kunstikursuse 12. osa: Planeediga konservatiivsuse vastu

Eero Epner
05. juuni 2014

Konrad Mägi „Veneetsia” (1922–1923). Itaaliasse sõit oli Mägile pagemine Eesti konservatiivsuse eest.

See on meie näituse „Kuldaja värvid” tööde kaudu Eesti klassikalist maalikunsti tutvustava kunstikursuse viimane peatükk. Sari küll lõpeb, kuid maalid jäävad Mikkeli muuseumi rippuma ja vaatajaid ootama 7. septembrini. Näitusel on juba käinud 8333 inimest.

1921. aasta alguses puhkes Eestis paanika. Anti teada, et Marss on plahvatanud kolmeks tükiks ja üks neist kukub varsti Tartu peale. Teiste uudishimulike seas sõitis Tartusse apokalüpsist kiibitsema ka tuntud näitekirjanik Hugo Raudsepp, kes aga pettunult siirdus hoopis Werneris kohvikusse. „Marsi lagunemist ei saanud ma näha,” kirjutas ta. „Vaatan siis vähemalt Tartu boheemlaskonna lagunemist.”

Üks selle boheemlaskonna liikmeid Konrad Mägi tõepoolest peatselt Tartu kunstikosmosest irduski, siirdudes kauaoodatud välisreisile. Saksamaa kaudu Itaaliasse minnes veetis ta pea terve aasta Capril, Roomas ja Veneetsias. Tee peal valmis mitu maali ja eskiisi, teiste seas ka sari Veneetsia vaateid. See sari on peaaegu kontseptuaalne: need maalid erinevad üksteisest ainult veidi. Neid on kümnekond, nad on võrreldavas formaadis ja peaaegu detailideni sarnased: sinine taevast ja vesi, peenike riba majakesi, äärtel kõrvaletõmmatud eesriidena gondlid ja nende vahelt pealavana paistmas Veneetsia.

Originaalne Mägi

Muide, ühe motiivi korduv ilma suuremate originaalsete muutusteta kujutamine ei olnud toonases kunstis midagi haruldast. N-ö originaalsus muutus publiku jaoks fetišiks alles tunduvalt hiljem. „Aastad lähevad ja sa ei kandu enam kuhugi,” kirjutab näiteks Mati Unt oma jutustuses „Võlg” (1964). „Hakkad hoolitsema selle eest, et sul oleks riulil jämedast traadist küünlajalg ja seinal originaalid. Nimelt. Olgu kas või viimane soperdis, aga ilmtingimata originaal. Nagu mu papa teeb. Ta on kuulnud, et reproduktsioonid on maitsetud, ja taob nüüd korteriseintele igasuguseid natüürmorte.”

Konrad Mägi, tõsi, hindas originaalsust kõrgelt. Ta oligi originaalne inimene: esteet ja keigar, maadleja ja jookaja, loomult äkiline, impulsiivne, igatsev, edev, närviline, nukker, nõudlik, ülbe, korraga mässav ja melanhoolne. Mait Metsanurk on meenutanud 20-ndates eluaastates ja tol ajal mööblivabrikus puunikerdajana töötanud Mäge kui kedagi, kes võrdse kirega laulis nii Vene revolutsioonilaule kui ka deklameeris, „kruvipingi juures istudes, pea käte najale toetatud”, Lermontovi pessimistlikke värse: „On igav ja kurb ja kätt pole kellelgi anda”, rõhutades eriti lõpuridasid: „Ja elu... on niisugune tühi ja rumal nali.” Tema vastuolulisuses oli ainst müüdiloomeks, ta ei rahuldunud tavalisega ega ka iseendaga – ta tundis, et võiks olla rohkemat, kui ta juba niigi oli.

Täna sel päeval nähaksegi Konrad Mäge originaalsuse kaudu. Tema maalide ja tema enda kohta öeldakse originaalne. Kuid ometi ei ole originaalsus kunstis mingi väärtus omaette. Originaalsus muutub väärtuseks, kui ta on mingi laiema eesmärgi, mingi kontseptuaalsema sihi teenistuses. Originaalsus ei ole mitte lõpp-punkt, vaid vahend – ja sealjuures mitte ainuke, vaid kõigest üks vahend teiste seas.

Ja tegelikult nii ka Mägi jaoks. Tema ekstravagantses käitumises – näiteks oli ta hüljanud oma armastatu, kuna avastas ootamatult, et tolle küüs on must, ja see rikkus üldmulje – ei olnud ainult poosi, vaid selles oli ka mässumeelsust konservatiivsuse vastu.

Paar aastat enne Marssi saabus Tartusse Soome tantsijanna Maggie Gripenberg koos oma meespartneri Onniga. „Nad tulid esinema, aitamaks koguda raha Eesti Rahva Muuseumile, Soome tantsijaid ülistades sooviti aga omakorda tänada Soomet mitmekülgse abi eest Vabadussõjas,” kirjutab nn Gripenbergi skandaali uurinud Toomas Haug. Ühesõnaga, tegemist oli äärmiselt rahvusliku üritusega ja seda 1919. aastal, mil rahvustunded olid kirglikumad kui kunagi varem. Ja siis korraga, keset esimest tantsuõhtut – läbilõikav vile ja vahelehiüded. Punt inimesi oli tulnud kohale selge eesmärgiga üritus rikkuda. Puhkes skandaal, olid vahistamised, kirjutati protokolle ja trahve.

Polnud piisavalt huvitav

Paar päeva hiljem ilmus Postimehes tegijate lühike põhjendus. „Meie tahtsime näidata publikule,” väitsid allakirjutanud, „et kinopantomiihilised esitused pole kohased kunstile pühendatud õhtul.” Boheemlaste jaoks polnud Gripenberg piisavalt kunst, rahvuslik pateetika varjutas nende jaoks sisutühjust. Gripenberg ei olnud vilistajate jaoks lihtsalt piisavalt huvitav, piisavalt originaalne. Ja muidugi oli August Gailiti, Ado Vabbe ja teiste kõrval üks allakirjutanutest Konrad Mägi.

Mägi maalid olid ainult üks osa tema loomingulisest natuurist. Mäss konservatiivsuse vastu oli samuti tema pärisosa. See oli see, mille eest ta Eestist pages.

Üks tema õpilasi on meenutanud, et Mägi rääkis vähe, „ainult nii palju vahel tähendas, et kui mõni asi rahvale ei meeldi, siis tulevat seda teost lugeda õnnestunuks”. Itaaliasse sõit oli tema jaoks seega mitte puhkus, vaid pääsemine konservatiivsuse eest. Veneetsia kontseptuaalse sarja taga on võitlev hoiak. Sest kõnekas pole mitte ainult see, mida kunstnik maalib. Kõnekas on ka see, mida ta ei maali. Tartut, kus Mägi elas ja töötas, ei kujutanud ta vist kordagi. Tema poolest oleks võinud sinna ka Marss kukkuda.